

AMIR TEMUR DAVRIDA ETNOGRAFIK JARAYONLAR VA ULARNING JAHON TARIXIDAGI AHAMIYATI

Masturaxon Rahimova Abdurahim qizi

Qo‘qon Davlat Universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada Amir Temur davrida shakllangan etnografik jarayonlar, xalqning turmush tarzi, urf-odatlar va madaniy an‘analari tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi Temuriylar davridagi etnik munosabatlar, madaniy aloqalar va ijtimoiy hayotning o‘ziga xos xususiyatlarini ilmiy manbalar asosida o‘rganishdan iborat. Maqolada tarixiy adabiyotlar, ilmiy tadqiqotlar hamda Turg‘unovning ilmiy qarashlari asosida ushbu davrning etnografik ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, Temuriylar davrida yuz bergan madaniy jarayonlar jahon tarixidagi boshqa uyg‘onish davrlari bilan taqqoslanadi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, Amir Temur davri turli xalqlar va madaniyatlarning o‘zaro uyg‘unlashuvi hamda madaniy taraqqiyot bilan ajralib turadi. Ushbu davr nafaqat mintaqaviy, balki jahon sivilizatsiyasi rivojida ham muhim o‘rin egallagan.

Kalit so‘zlar: etnografiya, Amir Temur, Temuriylar davri, madaniyat, urf-odatlar, jahon tarixi

Kirish

Amir Temur davri Markaziy Osiyo tarixining eng muhim bosqichlaridan biri hisoblanadi. Bu davr siyosiy, iqtisodiy va madaniy rivojlanish bilan bir qatorda etnografik jarayonlarning boyligi bilan ham ajralib turadi. Temuriylar davlati hududida turli xalqlar, elatlar va qabila guruhlar yashagan bo‘lib, ularning o‘zaro madaniy aloqalari jamiyat taraqqiyotiga katta ta‘sir ko‘rsatgan.

Tarixchi olim Turg‘unov o‘z tadqiqotlarida Temuriylar davrini Markaziy Osiyoda madaniy va ijtimoiy taraqqiyot davri sifatida baholaydi. Uning fikriga ko‘ra, Amir Temur davlat boshqaruvida nafaqat siyosiy barqarorlikni ta‘minlashga, balki xalqning urf-odatlar, an‘analari va madaniy merosini rivojlantirishga ham katta e‘tibor qaratgan. Shu sababli Temuriylar davrida turli xalqlarning madaniy an‘analari o‘zaro boyib borgan.

Shuningdek, Amir Temur davri jahon tarixida ham muhim o‘rin egallaydi. XIV–XV asrlarda dunyoning turli hududlarida katta tarixiy jarayonlar yuz berayotgan edi. Yevropada Renessans davri boshlanib, ilm-fan va san‘at rivojlanayotgan bo‘lsa, Sharqda Temuriylar davri ham madaniy yuksalish bilan ajralib turdi.

Temuriylar davrida etnografik muhit

Temuriylar davrida davlat hududi juda keng bo‘lgan. Bu hududda turli millatlar va elatlar yashagan. Ularning madaniyati, urf-odatlar va turmush tarzlari bir-biriga ta‘sir ko‘rsatgan. Natijada o‘ziga xos madaniy uyg‘unlik shakllangan.

Etnografik jihatdan qaraganda, xalqning kundalik hayoti, kiyim-kechaklari, uy-joy qurilishi, oilaviy marosimlari va diniy an'analari muhim o'rin tutgan. Masalan, to'y marosimlari, mehmondo'stlik, kattalarga hurmat ko'rsatish kabi qadriyatlar o'sha davr jamiyatida keng tarqalgan edi.

Turg'unovning tadqiqotlariga ko'ra, Temuriylar davrida xalqning madaniy hayoti davlat siyosati bilan ham bog'liq bo'lgan. Amir Temur turli hududlardan hunarmandlar, olimlar va san'atkorlarni Samarqandga olib kelib, u yerda madaniy markaz shakllanishiga katta hissa qo'shgan.

Hunarmandchilik va shahar madaniyati

Temuriylar davrida hunarmandchilik rivojlanishi etnografik jarayonlarning muhim qismi hisoblanadi. Kulolchilik, zargarlik, temirchilik, to'qimachilik kabi kasblar keng rivojlangan. Bu esa xalqning iqtisodiy va madaniy hayotida muhim o'rin tutgan. Samarqand, Buxoro, Hirot kabi shaharlar o'sha davrda yirik madaniy va ilmiy markazlar sifatida tanilgan. Bu shaharlar orqali turli mamlakatlardan savdogarlar va sayyohlar kelib turgan. Natijada turli madaniyatlar o'rtasida madaniy almashinuv jarayoni yuz bergan.

Jahon tarixi bilan bog'liqligi

Temuriylar davrini jahon tarixidan ajratib o'rganish mumkin emas. XIV–XV asrlarda dunyoning turli hududlarida madaniy va ilmiy yuksalish jarayonlari sodir bo'layotgan edi. Masalan, Yevropada Renessans davri boshlanib, Leonardo da Vinchi, Mikelanjelo kabi buyuk san'atkorlar faoliyat ko'rsatgan.

Shu davrda Sharqda ham ilm-fan va madaniyat rivojlanib, Temuriylar davri o'ziga xos uyg'onish davri sifatida tarixda qolgan. Samarqand va Hirot shaharlarida ilmiy maktablar shakllangan, me'morchilik va san'at rivojlangan.

Bundan tashqari, Buyuk ipak yo'li orqali Sharq va G'arb o'rtasida savdo aloqalari rivojlangan. Bu esa nafaqat iqtisodiy, balki madaniy almashinuvga ham katta ta'sir ko'rsatgan. Turli xalqlarning urf-odatlarini, kiyimlari, san'ati va an'analari bir-biriga ta'sir ko'rsatib, yangi madaniy jarayonlarni yuzaga keltirgan.

Madaniy meros va an'analar

Temuriylar davrida shakllangan madaniy meros bugungi kunda ham katta ahamiyatga ega. Bu davrda qurilgan me'moriy obidalar, ilmiy asarlar va madaniy an'analar xalq tarixining muhim qismi hisoblanadi.

Turg'unov o'z tadqiqotlarida Temuriylar davrida shakllangan madaniy an'analar keyingi asrlarda ham Markaziy Osiyo xalqlarining madaniyatiga kuchli ta'sir ko'rsatganini ta'kidlaydi. Ayniqsa, mehmondo'stlik, jamoaviylik, kattalarga hurmat kabi qadriyatlar o'sha davrdan boshlab mustahkam shakllangan.

Xulosa qilib aytganda, Amir Temur davri Markaziy Osiyo tarixida muhim o'rin tutadi. Bu davr nafaqat siyosiy qudrat bilan, balki boy madaniy va etnografik meros bilan ham ajralib turadi.

Temuriylar davrida turli xalqlar oʻrtasida madaniy aloqalar kuchayib, etnografik jarayonlar rivojlangan. Turgʻunovning ilmiy tadqiqotlari ham ushbu davrning madaniy jihatdan yuksak darajada boʻlganini tasdiqlaydi.

Bundan tashqari, Temuriylar davrining jahon tarixidagi oʻrni ham katta ahamiyatga ega. Bu davr Sharq va Gʻarb oʻrtasidagi madaniy aloqalar rivojlanishida muhim rol oʻynagan. Shu sababli Amir Temur davrini oʻrganish nafaqat milliy tarix, balki jahon sivilizatsiyasi tarixini anglash uchun ham muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Amir Temur. Temur tuzuklari.
2. A.Turgʻunov. Oʻzbekiston tarixi boʻyicha tadqiqotlar.
3. Oʻzbekiston tarixi. Akademik nashr.
4. Temuriylar davri tarixiga oid ilmiy maqolalar.
5. Jahon tarixi boʻyicha ilmiy adabiyotlar.